

YENGIL SANOAT KORXONALARIDA ICHKI AUDIT JARAYONLARI VA UNING SAMARODORLIGINI OSHIRISH ISTIQBOLLARI

i.f.d., dots. Maxmudov Azamat Normuradovich
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
ORCID: 0000-0002-1260-9433

Annotatsiya. Maqolada auditorlik faoliyatini tashkil etishda axborot dasturiy ta'minotning ahamiyati ochib berilgan, xususan, ichki audit maqsadlari uchun tahliliy amallardan foydalanish, bunda ilg'or xorijiy tajribalar asosida mamlakatimiz to'qimachilik va tikuv-trikotaj korxonalarida iqtisodiy tahlilni tashkil etish bo'yicha takliflar berilgan.

Kalit so'zlar: auditorlik faoliyati, ichki audit, tahliliy amallar, dasturiy ta'minot, xorijiy kompyuter dasturlar, auditni avtomatlashtirish bo'yicha milliy dasturlar.

ПРОЦЕССЫ ВНУТРЕННЕГО АУДИТА НА ПРЕДПРИЯТИЯХ ЛЕГКОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ И ПЕРСПЕКТИВЫ ПОВЫШЕНИЯ ИХ ЭФФЕКТИВНОСТИ

Д.э.н., проф. Махмудов Азамат Нормурадович
Ташкентский государственный экономический университет

Аннотация. В статье раскрыто значение информационно-программного обеспечения организации аудиторской деятельности, в частности, даны предложения с учетом современного зарубежного опыта по использованию аналитических процедур для целей внутреннего аудита, а также, по организации экономического анализа на текстильных и швейно-трикотажных предприятиях страны.

Ключевые слова: аудиторская деятельность, внутренний аудит, аналитические процедуры, программное обеспечение, зарубежные компьютерные программы, национальные программы по автоматизации аудита.

INTERNAL AUDIT PROCESSES IN LIGHT INDUSTRIAL ENTERPRISES AND PROSPECTS FOR IMPROVING THEIR EFFECTIVENESS

DSc, prof. Makhmudov Azamat Normuradovich
Tashkent State University of Economics

Annotation. The article reveals the importance of information and software for the organization of audit activities, in particular, proposals are made taking into account the best foreign experience on the use of analytical procedures for the purposes of internal audit, as well as on the organization of economic analysis at the country's textile and sewing and knitting enterprises.

Key words: audit activity, internal audit, analytical procedures, software, foreign computer programs, national audit automation programs.

Kirish.

2022–2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasiga muvofiq iqtisodiyotimiz rivojlanishining muhim tarmoqlaridan biri hisoblangan yengil sanoat korxonalariga yo'naltirilayotgan xorijiy investitsiyalarning samaradorligini oshirish hamda zamonaviy texnika va texnologiyalardan foydalanish asosida to'qimachilik sanoati mahsulotlari ishlab chiqarish hajmini 2 baravar va charm-poyabzal mahsulotlari ishlab chiqarishni 3 baravarga ko'paytirish vazifasi belgilangan (Farmon, 2022).

Iqtisodiyotimizni barqaror rivojlantirishda auditorlik faoliyatini xalqaro standartlarga transformatsiya qilish jarayonida amalga oshirilayotgan islohotlarni ilmiy-nazariy jihatdan asoslash muhim ahamiyat kasb etadi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 19 sentabrdagi «O'zbekiston Respublikasida auditorlik faoliyatini yanada rivojlantirish choratadbirlari to'g'risida»gi qarori bu sohadagi muhim qadam bo'ldi. Mazkur qarorga binoan O'zbekiston Respublikasi Axborot texnologiyalari va kommunikatsiyalarini rivojlantirish vazirligi bilan birgalikda 2019 yilning 1 apreliga qadar muddatda auditorlik tashkilotlari hamda buxgalterlar va auditorlarning respublika jamoat birlashmalari bilan o'zaro elektron hamkorlikka mo'ljallangan O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligining «Audit» dasturiy majmuasini ishlab chiqishni ta'minlash vazifasi belgilab qo'yildi (Farmon, 2022).

O'z navbatida iqtisodiyotda raqamli texnologiyalardan keng foydalanish auditorlik faoliyati, auditorlik tekshiruvlarining tashkiliy va metodologiyasiga ham zarur o'zgarishlarni kiritishni talab etmoqda. Audit amaliyotida ro'y berayotgan o'zgarishlarning tahlili uni tashkil etish an'anaviy usuldan intellektual usulga o'tayotganligini ko'rsatmoqda. Fikrimizcha, audit metodologiyasi ham texnologiyalarga asoslanmog'i lozim. Auditni raqamlashtirish jarayoni bosqichma-bosqich amalga oshirilishi maqsadga muvofiq.

Adabiyotlar sharhi.

Iqtisodchi olim Xusainov va Kushmatovning (2021) fikricha: "...raqamli biznes muhiti ichki audit funksiyasiga uch jihatdan ta'sir qiladi. Birinchidan, bu uning miqyosiga ta'sir qiladi. Ichki auditni rejalashtirishning moslashuvchanligi va talab qilinadigan raqamli ma'lumotlarning o'sishi kutilmoqda va axborot texnologiyalari (IT) xavflari tobora muhim ahamiyat kasb etadi, ayniqsa kiberxavfsizlik tahdidlari. Ikkinchidan, ichki auditorlar tomonidan amalga oshiriladigan konsalting xizmatlariga talab yuqori, uchinchidan, raqamlashtirish ichki auditorlarning kundalik vazifalarida ishlash amaliyotini o'zgartirmoqda".

Professor Xasanov va boshqalarning (2003) "Ichki audit korxonaning o'zi tomonidan amalga oshiriladi, uning vazifasi xarajatlar shakllanishi ustidan ichki xo'jalik nazorati, rejadagi smeta va me'yorlardan chetga chiqishlarni aniqlash, ularning sabablarini tahlil qilish va javobgar shaxslarni aniqlash, moliya-xo'jalik faoliyati zaxiralarini qidirish va korxonani samarali boshqaruv qarorlari qabul qilish uchun zaruriy axborot bilan ta'minlashdan iborat" degan fikrini to'liq qo'llab-quvvatlaymiz.

Bu borada Dusmuratovning (2003) quyidagi fikrini e'tirof etamiz: "Ichki auditorlar o'zlari ishlaydigan korxonalar faoliyatini tekshiradi. Ammo, ular qoidaga ko'ra, korxonaga ma'muriyati (direktorlar kengashi) tarkibiga kiradilar".

AQShlik iqtisodchi S.Rozensveigning fikricha: "Ichki auditning (Robotic Process Automation- RPA) jarayonlarni robotik avtomatlashtirish tashabbusida erta ishtirok etishi umumiy boshqaruv asoslari va jarayonlar dizayni bo'yicha muvozanatli muhokama, xavflarni baholash va kelishuvni ta'minlaydi".

Mazkur tushunchaga Karimov (2006) quyidagicha yondashgan: "Ichki audit korporativ boshqaruv, nazorat hamda risklarni boshqarishni baholash va ularning samaradorligini oshirishga nisbatan tizimga solingan va puxta tashkil etilgan yondashuv orqali qo'yilgan maqsadlarga erishishga yordam beradi".

Ichki audit sohasida chuqur ilmiy izlanishlar olib borgan iqtisodchi olim Ilxomov (2018) o'z asarlarida: "Ichki audit boshqaruv nazoratining ajralmas va muhim elementi bo'lib hisoblanadi" degan ta'rifni bergan.

Rossiyalik olim Prodanova (2006) Ichki auditning maqsadiga quyidagicha ta'rifni keltirgan: Ichki auditning maqsadi – bu tashkilot boshqaruv organlariga ichki nazorat tizimining turli bo'g'inlari ustidan samarali nazoratni amalga oshirishda ko'maklashish.

Tadqiqot metodologiyasi.

Maqolada ichki auditni tashkil etish jarayonida axborot-dasturiy va tahliliy vositalaridan foydalanish samaradorligini oshirish bo'yicha ilmiy izlanishlar olib borilgan. Unda analiz, sintez, guruhlash, taqqoslash va koeffitsientlar kabi usullardan samarali foydalanilgan.

Tahlil va natijalar muhokamasi.

Iqtisodiyotni raqamlashtirish o'z navbatida raqamli audit modelini ishlab chiqishni ijtimoiy-iqtisodiy zaruratga aylantirdi. Audit metodologiyasining istiqboldagi rivojlanishi auditorlik risklarini boshqarishga yo'naltirilgan konsepsiyaga asoslanishi zarur. Demak, raqamli iqtisodiyot sharoitida nafaqat auditning nazariy masalalari, balki, uning uslubiyoti va amaliyotida ham strategik islohotlarni amalga oshirish talab etiladi.

Bu borada xalqaro amaliyotda tan olingan SoftExpert Audit kompyuter dasturiga e'tibor qaratadigan bo'lsak, u audit jarayonini kompleks ravishda amalga oshirishga mo'ljallangan. Mazkur dastur yagona integratsiyalashgan platformada auditni rejalashtirish, tayyorlash, audit rejaları, dasturlari va nazorat varaqalarini ishlab chiqish, auditni o'tkazish, hisobot tuzish va monitoring qilishgacha bo'lgan barcha bosqichlarni kompleks boshqaradi.

Auditning mazkur kompyuter dasturi ichki audit, operatsion audit, IT-auditi, mol yetkazib beruvchilar bilan muomalalar auditi, risk va xavf-xatarlarni baholash, audit sifatini nazorat qilish kabi barcha turdagi funksiyalarni bajaradi. To'liq va moslashuvchan xususiyatga ega bo'lgan SoftExpert Audit dasturining SoftExpert Suite ilovasidan aktivlar, kapital, majburiyatlar va biznes jarayonlarini boshqarish, investitsion loyihalar tahlili, moliyaviy hisobot auditi kabi sohalarda foydalanish samarali hisoblanadi.

SoftExpert Suite maxsus ilovasi ijtimoiy mas'uliyat, boshqaruv, sifat, ekologiya, tibbiyot va moliyaviy xavfsizlik bilan bog'liq xalqaro standartlar talablari asosida ichki va tashqi auditni amalga oshirishga xizmat qiladi. Bunda auditorlar aniq, real vaqtda ishonchli axborotga ega bo'lgan funksiyalar, qulay, intuitiv tushunarli portallar orqali audit sifatini monitoring qilish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Buning natijasida quyidagilarga erishiladi:

auditni rejalashtirish, amalga oshirish, hisobot berish va kuzatishgacha bo'lgan barcha audit jarayonlarini avtomatlashtirishga; auditorlarga alohida auditorlik topshirig'idan to to'liq yillik audit dasturigacha rejalashtirish imkoni yaratiladi; audit natijalarini rasmiylashtirishni maqbullashtiradi, qidiruv jarayonini avtomatlashtiradi va zarur bo'lganda tuzatuvchi harakatlar rejalarini amalga oshiradi;

vazifalarni avtomatik belgilash va amalga oshirish, bildirishnomalar va elektron pochta ogohlantirishlari bilan audit davri va vaqtini optimallashtiradi; qidiruv tizimidan foydalanish orqali audit bilan bog'liq hisob hujjatlariga tegishli barcha axborotlarni yagona makonda boshqarish auditning izchilligi va yaxlitligini ta'minlaydi; auditning ish hajmi, ko'lami va vaqtini to'g'ri belgilanishini ta'minlash maqsadida auditorning profillarini muvofiqlashtiradi;

tarmoqlar, loyihalar, bo'limlar, aktivlar, jarayonlar, mahsulotlar va boshqalar bilan integratsiyalashuv orqali audit jarayoni ko'lamini belgilaydi; ilova vositasida ko'rib chiqish va tasdiqlash jarayonini avtomatlashtirish.

uchun axborot oqimlarini osonlik bilan sozlash imkoniyati yaratiladi; auditorga oflayn rejimda foydalanish uchun audit tekshiruviga taalluqli

axborotlarni yuklab olish imkonini beradi;

Web sahifalar yoki pdf formatlar orqali hisobot berish va axborot almashishni avtomatlashtiradi.

Iqtisodiyotimizda qo'llanilayotgan «Audit planning» dasturining maxsus ilovasi «Audit Sampling» dasturi auditorlik tekshiruvining ma'lum bir ob'ektiga ixtisoslashgan bo'lib, u auditning barcha jarayonlarini to'liq qamrab olmaydi. Bu ilova bank tizimida kredit portfelini auditdan o'tkazishda moliyaviy holat va barqarorlikni aniqlashda ijobiy samara bermogda. Shuni inobatga olib, yengil sanoat korxonalarini faoliyatining audit jarayonida moliyaviy barqarorlikni aniqlash maqsadida ushbu dastur va uning ilovasidan foydalanishni tavsiya qilamiz.

Auditni rejalashtirish va amalga oshirishdagi muhimlik tamoyilidan samarali foydalanish auditga ajratilgan qisqa muddatda katta hajmdagi tekshiruvlarni amalga oshirish, umumlashtirish, auditorlik hisoboti va xulosasini tayyorlashga sharoit yaratadi.

1-jadval

Auditorlik tekshiruvlarida muhimlik darajasini baholashning taklif etilayotgan variantlari⁵⁹

T.r.	Ko'rsatkichlar	O'sish, mln. so'm	%	Kamayish, mln. so'm	%
	1-variant:				
	Aktivlar:				
1.	Pul mablag'lari	1 000,0	2	1 000,0	2
2.	Debitorlik qarzlari	15 000,0	30	5 000,0	10
3.	Tovar-moddiy zaxiralar	34 000,0	68	44 000,0	88
	Jami muhimlik	50 000,0	100	50 000,0	100
	2-variant:				
1.	Pul mablag'lari	10 00,0	2	1 000,0	2
2.	Debitorlik qarzlari	5 000,0	10	1 000,0	2
3.	Tovar-moddiy zaxiralar	24 000,0	48	24 000,0	48
	Jami aktivlar bo'yicha	30 000,0		26 000,0	
	Passivlar:				
4.	Kapital	2 000,0	4	3 000,0	6
5.	Qisqa muddatli majburiyatlar	13 000,0	26	17 000,0	34
6.	Uzoq muddatli majburiyatlar	5 000,0	10	4 000,0	8
	Jami passivlar	20 000,0		24 000,0	
	Jami muhimlik darajasi	50 000,0	100	50 000,0	100

Audit va sifat nazoratining xalqaro standartlari (ASNXS) muhimlikni tamoyilini ikki standart orqali yoritib beradi:

-320-sonli AXS «Auditni rejalashtirish va bajarishda muhimlik»;

-450-sonli AXS «Audit o'tkazish jarayonida aniqlangan buzib ko'rsatishlarni baholash».

320-sonli auditning xalqaro standartida moliyaviy hisobot auditni rejalashtirish va auditni o'tkazishda muhimlik konsepsiyasini qo'llashda auditorning javobgarligi keltirilgan. 450-sonli auditning xalqaro standartida moliyaviy hisobotda aniqlangan xatoliklarni baholashda muhimlik konsepsiyasi qanday qo'llanilishi kerakligi uqtiriladi. Yuqorida keltirilgan ikkala standart ham auditorlardan xatoliklarni auditni rejalashtirish jarayonida

⁵⁹ Muallif ishlanmasi.

aniqlaganda, muhimlik darajasini o'zgartirish mumkinligi to'g'risidagi munosabatni talab qiladi. Biroq, biror standart u yoki bu tekshirilayotgan moliyaviy hisobotning aniq ko'rsatkichlariga doir muhimlik darajasiga nisbatan aniq talablarni o'zida mujassam qilmagan (ASNXS)⁶⁰.

Iqtisodchi olim Tulaevning (2021) yozishicha: «Muhimlik tushunchasi deganda moliyaviy hisobotni buzishning eng yuqori qiymati tushuniladi, undan boshlab ana shu hisobotning malakali foydalanuvchisi uning asosida to'g'ri xulosalar chiqarish va to'g'ri qarorlar qabul qilishga qodir bo'lmay qoladi».

Jadvalning ko'rsatishicha, auditorlik tekshiruvlari jarayonida muhimlikni baholash birinchi variantda balansning joriy aktivlari qismiga qaratilgan bo'lsa, ikkinchi variantda balans passividagi kapital va majburiyatlar salmog'i bilan ham aniqlash taklif etilganligi diqqatga sazovordir.

Muhimlik chegarasi aniqlanmagan va tuzatilmagan buzib ko'rsatishlarning umumiy yig'indisi moliyaviy hisobot uchun o'rnatilgan muhimlik darajasidan oshib ketishi ehtimolini maqbul bo'lgan past darajagacha kamaytirish maqsadida auditor tomonidan optimal qilib belgilangan summa yoki foizlarni anglatadi. Talabga qarab, operatsiyalar, schotlar qoldiqlari yoki ochib beriladigan ma'lumotning ayrim turlari bo'yicha o'rnatilgan muhimlik darajasi yoki darajalaridan auditor tomonidan kamroq qilib o'rnatilgan summa yoki summalar ham «muhimlik chegarasi» deb ataladi.

Auditorlik tashkilotlari uchun muhimlik darajasini belgilashda quyidagi omillar hisobga olinadi:

xatolikning mutloq miqdori;

xatolikning nisbiy miqdori (xatoni moliyaviy hisobotning shakllari

bo'yicha umumiy summasiga nisbatan tahlil qilinishi);

xatolikning yig'ma qiymati;

hisobot moddalarining mazmuni (xatolikka moyil moddalar);

aniq shartlar – hisobot kimga mo'ljallangan: aksiyadorlar (foyda), banklar

(pul oqimi), investorlar (foyda va pul oqimi); noaniqlik (faoliyatning davomiyligi va uzluksizligi, bankrotlik

belgilarining mavjudligi).

Muhimlik darajasini belgilashda foyda va zararlar to'g'risidagi hisobot bo'yicha quyidagi ko'rsatkichlar hisobga olinadi:

- tovar aylanishidan – 0,5-1,0 %;

- yalpi foydadan – 1,0 - 2,0 %;

- soliqqa tortilgunga kadar foydadan – 5,0%; Balans xisoboti moddalari bo'yicha: - xususiy kapital summasidan – 5,0 %; - aktivlar qiymatidan – 1,0 - 2,0 %.

Aniqlangan xato summasi keltirilgan ko'rsatkichlardan yuqori bo'lsa, bunday xato muhim xato, deb hisoblanadi.

Rivojlangan davlatlar tajribasidan kelib chiqib, muhimlik darajasini baholashda taqsimlanmagan foyda summasiga asosan quyidagi taxminiy ko'rsatkichlardan foydalanishni tavsiya etamiz:

- xato summasi 5% gacha bo'lsa – muhim emas,

- xato summasi 5% dan 10% gacha bo'lsa – muhim bo'lishi mumkin, - xato summasi 10% dan yuqori bo'lsa – doimo muhim hisoblanadi.

Muhimlik darajasini belgilash bosqichlarini quyidagi bo'limlarga ajratamiz.

Testdan o'tkazish va rejalashtirish bosqichi:

1-bosqich. Muhimlik to'g'risida dastlabki mulohaza.

2-bosqich. Segmentlarga muhimlik to'g'risidagi dastlabki mulohazani qo'llash.

Natijalarni baholash:

3-bosqich. Segmentlardagi haqiqiy xato summasini aniqlash.

60 Audit va sifat nazoratining xalqaro standartlari. I qism. 1jild. – T.: «Sano-standard», 2014, b. 501.

4-bosqich. Xaqiqiy xato summalarining umumiy miqdorini aniqlash.

5-bosqich. Umumiy haqiqiy xato summasini dastlabki mulohaza summasi bilan solishtirish.

Auditni rejalashtirish va amalga oshirishdagi muhimlik tamoyilidan samarali foydalanish auditga ajratilgan katta hajmdagi tekshiruvlarni amalga oshirish, umumlashtirish, ichki auditorning hisoboti, dalolatnomasi va xulosasini tayyorlashga sharoit yaratadi.

Muhimlik chegarasi aniqlanmagan va tuzatilmagan buzib ko'rsatishlarning umumiy yig'indisi moliyaviy hisobot uchun o'rnatilgan muhimlik darajasidan oshib ketishi ehtimolini maqbul bo'lgan past darajagacha kamaytirish maqsadida auditor tomonidan optimal qilib belgilangan summa yoki foizlarni anglatadi.

2-jadval

«INDORAMA KOKAND TEXTILE» aksiyadorlik jamiyati xorijiy korxonasi sotishdan olingan daromadlari va xarajatlari таҳлили⁶¹, mln.so'm

Ko'rsatkichlar	2019	2020	2021	2022	2023
1.Moliyaviy natijalar ko'rsatkichlari					
Sotishdan olingan tushum	740 430	871 094	1 024 816	1 205 666	1 418 431
Sotilgan maxsulotning tannarxi	464 378	530 647	599 082	781 296	920 568
Davr xarajatlari, jami	170 911	201 072	251 515	212 173	238 034
Shu jumladan:					
Ish haqi	61 053	71 827	72 984	79 963	99 089
Ijara haqi	65 151	76 648	103 925	77 872	60 157
Asosiy vositalarning eskirishi	24 395	28 700	45 498	34 376	18 917
Kredit foizlari	20 312	23 897	29 109	19 962	59 870
Sof foyda	105 141	139 375	174 219	212 197	259 829
Sof foyda marjasi%	14,2%	16%	17%	17,6%	18,3%

Jadvalning ko'rsatishicha, tadqiqot ob'ektida sotishdan olingan tushumning yillar kesimida oshishi kuzatilgan. Uning ta'sirida mos ravishda maxsulot tannarxi ham o'sib borgan. Davr xarajatlari esa 2023 yilda 2019 yilga nisbatan

139 foizga o'sgan, biroq 2021 yilga nisbatan olganimizda, bu xarajatlar 94,6 foizga kamayganligini guvohi bo'lamiz. Sof foyda marjasi yillar davomida mos ravishda 2019 yilda 14,2%; 2020 yilda 16%; 2021 yilda 17%; 2022 yilda 17,6%; va 2023 yilda 18,3 %ni tashkil etganligini ijobiy holat sifatida baholash lozim.

Muhimlik to'g'risida dastlabki mulohaza, 50 000,0 mln.so'm.

Tegishli auditorlik tadbirlarini belgilash (muhokama, qo'shimcha testlar belgilash, qaror qabul qilish va boshqalar) natijasida dastlabki mulohazaga tuzatish kiritiladi.

Auditorlik tahliliy amallari natijasida jami aktivlar va taqsimlanmagan foyda bo'yicha quyidagi haqiqiy holat aniqlandi:

Balans, mln.so'mda.

1. Pul mablag'lari – 100 000,0
2. Debitorlik qarzlari – 450 000
3. Tovar-moddiy zahiralar – 550 000 Jami aktivlar - 1 000 000
4. Taqsimlanmagan foyda - 1 000 000

⁶¹ «INDORAMA KOKAND TEXTILE» AJ xorijiy korxonasi moliyaviy hisobot ma'lumotlari asosida muallif hisob-kitobi.

Maqolada hozirgi paytda amaliyotda keng qo'llanilayotgan «E-views», «Stata» va «Excel» dasturlari imkoniyatlaridan foydalanib, ekonometrik modellashtirish yordamida moliyaviy natijalarga ta'sir etuvchi omillarning uzoq muddatli prognozi ishlab chiqilgan va amaliyotga joriy etilgan. Bugungi kunda auditorlik tekshiruvlarini amalga oshirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish jarayonida auditorlik tekshiruv muddati qisqaradi va auditor tomonidan sarflanadigan mehnat hajmi salmoqli darajada kamayadi. Bu esa auditorlik tekshiruv natijalari sifatining oshishiga sabab bo'ladi.

3-jadval

**«BETLIS TEKSTIL» MChJning 2018-2023 yillardagi moliyaviy natijalari
ko'rsatkichlari dinamikasi⁶², ming so'm**

Ko'rsatkichlar	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Sof tushum, ming so'm	44 073 679	82 466 323	76 045 393	74 245 844	98 945 423	135 322 545
Asosiy faoliyat foydasi %	54	40	42	37	18	11
Soliq to'languncha foyda %	12	5	9	13	13	6
Sof foyda %	7	3	8	11	9	5

Jadval ma'lumotlarining ko'rsatishicha, tadqiqot ob'ektining sof tushumi 2023 yilda 2018 yilga nisbatan 3 martadan ortiq bo'lgan, ammo asosiy faoliyatning foydasi 43 foizga, soliq to'languncha foyda 6 foizga va sof foyda 2 foizga kamayganligini guvohi bo'lamiz.

4-jadval

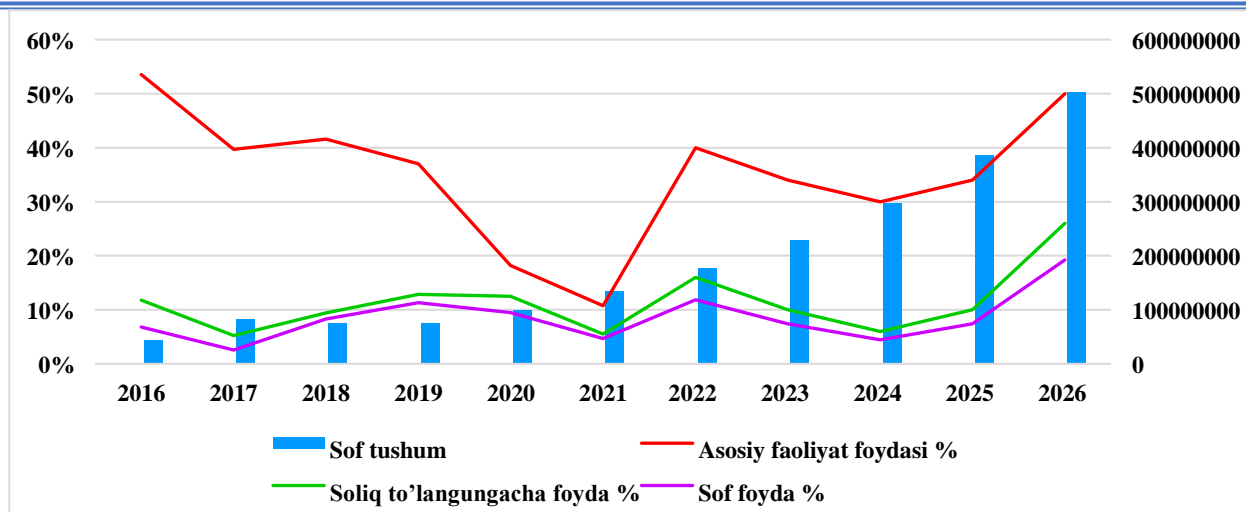
**«BETLIS TEKSTIL» MChJning 2022-2026 yillardagi moliyaviy natijalarining
prognoz ko'rsatkichlari [13], ming so'm**

Ko'rsatkichlar	2022	2023	2024	2025	2026
Sof tushum, ming so'm	175 919 309	228 695 101	297 303 631	386 494 721	502 443 137
Asosiy faoliyat foydasi %	40	34	30	34	50
Soliq to'languncha foyda %	16	10	6	10	26
Sof foyda %	12	7	4	7	19

Jadval tahlili natijasida 2022–2026 yillarda korxonaning moliyaviy natijalari ko'rsatkichlari bo'yicha ijobiy tendensiyalar kutilmoqda. Xususan, 2026 yilda 2022 yilga nisbatan o'sish 3 marta, asosiy faoliyat foydasi 10 foizga, soliq to'languncha foyda 10 foizga va sof foyda 7 foizga o'sishi prognoz ma'lumotlari asosida tasdiqlandi.

Maqolada amalga oshirilgan tadqiqotlar natijasida «BETLIS TEKSTIL» MChJning 2016-2021 yillardagi moliyaviy natijalari dinamikasi va 2022-2026 yillarda kutilayotgan prognoz ko'rsatkichlari diagramma ko'rinishida ishlab chiqilgan.

⁶² «BETLIS TEKSTIL» MChJning 2018-2023 yillardagi moliyaviy va statistik ma'lumotlari

1-rasm. «BETLIS TEKSTIL» MChJning 2018-2023 yillardagi moliyaviy natijalari dinamikasi va 2022-2026 yillarda kutilayotgan prognoz ko'rsatkichlari⁶³

Yuqoridagi panel ma'lumotlari va prognoz ko'rsatkichlarini kompyuter dasturlari yordamida qayta ishlash natijasida auditorlik tekshiruvlarini amalga oshirishga, shuningdek, auditorlik hisoboti hamda xulosasini xalqaro standartlar asosida tayyorlashga imkoniyat yaratiladi.

Xulosa va takliflar.

Audit jarayonida muhimlikni aniqlash va riskni baholashda tahliliy amallardan foydalanish yuzasidan ishlab chiqilgan tavsiyalar natijasida auditni xalqaro standartlar asosida tashkil qilish imkoniyati yuzaga keladi.

Yengil sanoat tizimida AKTda qayta ishlashga mo'ljallangan raqamlashtirilgan hisob registrlarining takomillashtirilgan shakllari hamda «Tarmoq korxonalarida xarajatlar – mahsulot hajmi – foyda» Zanjiri asosida iste'mol qiymatini shakllantirishning ishlab chiqilgan mexanizmini tarmoq korxonalarini faoliyatiga tatbiq qilish ijobiy samara beradi.

Yengil sanoat korxonalarida «Audit-sampling», «SoftExpert Audit» dasturlari asosida mahsulot tannarxi va moliyaviy natijalar auditini o'tkazish bo'yicha uslubiy tavsiyalar hamda to'qimachilik va tikuv-trikotaj korxonasining mahsulot tannarxi va moliyaviy natijalariga ta'sir etuvchi ko'rsatkichlarning 2025 yilgacha ishlab chiqilgan prognozini amaliyotga joriy etish maqsadga muvofiq.

Adabiyotlar / Литература / Reference:

Dusmuratov R.D. (2003) *Audit asoslari. Darslik.* –T.: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi. -612 b.

Farmon (2022) *O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 19 sentabrdagi «O'zbekiston Respublikasida Auditorlik faoliyatini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi PQ-3946-son.* <https://lex.uz/docs/3914502>

Farmon (2022) *O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 28 yanvardagi «2022 — 2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida»gi PF-60-son.* <https://lex.uz/docs/5841063>.

Ilhomov Sh.I. (2018) *Audit. Darslik.* - T.: Iqtisodiyot.

Karimov N.F. (2006) *Tijorat banklarida ichki audit. Monografiya.* T.: Fan.

№ 5, sentabr-oktabr.

Prodanova N.A. (2006) *Внутренний аудит, контроль и ревизия.* – М.: Налог Инфо, с. 42.

⁶³ «BETLIS TEKSTIL» MChJning 2018-2023 yillardagi moliyaviy va statistik ma'lumotlari

Seth Rosensweig. *Robotic Process Automation (RPA): A primer for internal audit professionals.* <https://www.pwc.com/us/en/services/consulting/cyber-security-riskregulatory/library/robotic-process-automation-internal-audit.html>

Tulaev M.S. (2021) *Auditda muhimlik darajasini aniqlash metodikasini rivojlantirish.* «Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar» ilmiy elektron jurnali.

Xasanov B.A., Aliboev Z.A., Zokirova M.Sh. (2003) *Ichki auditni avtomatlashtirish asoslari.* - T.: Fan, 162 b.

Xusainov Sh.A., Kushmatov J.M. (2021) *Raqamli texnologiyalarni joriy etish orqali ichki auditni takomillashtirish.* "Science and Education" Scientific Journal. August 2021 / Volume 2 Issue 8. <https://cyberleninka.ru/article/n/ra-amli-tehnologiyalarni> zhoriy etish orqali ichki auditni takomillashtirish.